

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Реалізація євроінтеграційних пріоритетів України є одним із стратегічних напрямів розвитку держави та зумовлює, наряду з цим, розвиток вищої освіти, підвищення її якості та конкурентоспроможності. Які, у свою чергу, формуються у результаті підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти (ЗВО). Загалом конкурентоспроможність ЗВО має тісний зв'язок з їх економічною безпекою. Зважаючи на сучасні реалії розвитку економіки України слід зазначити, що відбувається поглиблення розриву зв'язку між освітою, наукою та виробництвом, що сприяє зниженню якості вищої освіти, конкурентоспроможності закладів вищої освіти (ЗВО), а відтак рівня їх економічної безпеки, держави та національної безпеки в цілому.

У сфері вищої освіти спостерігається нарощування негативних тенденцій, основними чинниками, які сприяють їх формуванню є такі:

1. Зменшення кількості ЗВО та студентів у них. Так, кількість ЗВО за даними Державної служби статистики України зменшилась на початок 2017-2018 навчального року порівняно з даними на початок 2010-2011 навчального року на 12,42 % (з 330 до 289 ЗВО), а кількість студентів відповідно на 35,65 % (з 2066667 осіб до 1329964 осіб). Зважаючи на суттєве зменшення чисельності населення протягом 2010-2017 років на 7,78 % (з 45962947 осіб до 42386403 осіб), то зменшення кількості студентів у розрахунку на 10000 осіб наявного населення (за оцінкою) на 1 січня, створює загрози функціонуванню вищої освіти загалом та діяльності закладів вищої освіти зокрема, а також сприяє формуванню загроз економічній безпеці закладів вищої освіти.

Загалом зменшення кількості закладів вищої освіти можна було б вважати позитивною тенденцією, адже це може призвести за інших рівних умов до підвищення конкурентоспроможності вишів і загалом до підвищення якості вищої освіти за рахунок зменшення кількості неконкурентоспроможних вишів та зростання відповідальності за підготовку фахівців. Проте в умовах розвитку економіки це також сприяє зростанню рівня безробіття в регіонах і цілому в країні. Рівень безробіття за даними Державної служби статистики України у 2017 році порівняно з 2010 роком хоча і зменшився на 0,92 % (з 1713900 до 1698000 осіб), але порівняно з 2013 роком зріс на 12,42 %, а відтак справлятиме в перспективі негативний вплив на якість української вищої освіти. Цей негативний вплив підсилюється також нарощуванням тенденції перевищення темпів зменшення кількості студентів над темпами зменшення кількості ЗВО.

2. Переважання темпів зменшення кількості вступників до вишів над темпами зниження кількості випускників. Так кількість вступників (прийнятих) на початок 2017-2018 навчального року порівняно з даними на початок 2010-2011 навчального

року за даними Державної служби статистики України зменшилась на 30,66 % (з 381362 до 264448), а випускників (випущено) – на 31,95 % (з 528875 до 359901), що на фоні скорочення чисельності населення як у результаті природного, так і механічного приросту – скорочення становило 7,78 % (з 45962947 до 42386403 осіб).

3. Зменшення обсягу державного замовлення на початок 2017-2018 навчального року порівняно з даними на початок 2010-2011 навчального року відповідно до Постанов Кабінету Міністрів України та Наказів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України за 2010-2017 роки на 28,52 % (випуск – з 255685 до 182752 осіб) та 42,78 % (прийом – з 263739 до 150905 осіб).

Зменшення загального обсягу державного замовлення за освітньо-кваліфікаційними рівнями можна було б вважати позитивною тенденцією, якби не переважання темпів зменшення прийому студентів до ЗВО для навчання за рахунок коштів фізичних осіб у 2010-2011 з 206445 осіб до 139275 осіб у 2017-2018 році та кількості студентів, що навчаються за рахунок фізичних осіб на 43, 67 % (з 1245236 до 701427 осіб).

4. Зменшення можливостей відтворення інтелектуального потенціалу держави, що характеризується наряду з іншим, за даними Державної служби статистики України, зменшенням кількості аспірантів у 2017 році порівняно з 2010 роком на 22,69 % (з 28630 до 22134 осіб), загальної кількості науково-педагогічних працівників у ЗВО на 24,47 % (з 142691 до 107773), при цьому збільшення кількості докторантів на 11,16 % (з 1236 до 1374 осіб) не здатне нівелювати негативний вплив інших чинників, які впливають на формування загальних негативних тенденцій. При чому найбільшими темпами по рокам відбулось зменшення кількості аспірантів (з -1,14% у 2011 році до -3,08% у 2017 році) та докторантів (зменшення почалось з у 2014 році, протягом 2015-2016 років спостерігалось збільшення їх кількості, а у 2017 порівняно з 2016 роком їх кількість зменшилась на 7,41 %).

5. Зниження конкурентоспроможності ЗВО як на світовій арені, так і в межах держави та конкурентоспроможності вищої освіти й держави в цілому, адже хоча і відбулось (за даними Державної служби статистики України, збільшення видатків на вищу освіту у загальних видатках зведеного бюджету на освіту з 24998,4 млн грн у 2010 році до 38681,1 млн грн у 2017 році в абсолютному виразі, але питома вага їх у загальних видатках зведеного бюджету (377842,8 млн грн у 2010 році порівняно з 1056759,9млн грн у 2017 році) зменшилась з 6,62 % до 3,7 %, при цьому слід зважати також на значні темпи інфляції та зменшення курсу національної валюти по відношенню до долара США та Євро.

В цілому такі негативні тенденції у сфері вищої освіти справляє негативний вплив на ефективність функціонування закладів вищої освіти, їх конкурентоспроможність вишів та якість вищої освіти в цілому, сприяє формуванню загроз економічній безпеці вишів та потребує розроблення конкретних заходів підвищення рівня економічної безпеки ЗВО з урахуванням узгодження потреб економіки, вимог ринку праці та роботодавців.